

Özgen Acar, 'Yorgun Herkül'ün üstünü Metropolitan Müzesi'nde keşfedişinin ve heykelin Türkiye'ye geri getirilişinin öyküsünü anlatıyor

Polisiye bir film gibi...

SELDA GÜNEYSU

ANKARA - Türkiye'den kaçırılan tarihi eserlerin ülkeye geri getirilmesi için yıllardır mücadele veren Özgen Acar, söyleşimizin dünkü bölümünde, "Yorgun Herkül" heykelinin üstünün Amerika'ya kaçırılışının öyküsünü anlatmıştı. Söyleşimizin bugünkü bölümünde, Acar'ın heykelin üst bölümünü New York'taki Metropolitan Sanat Müzesi'nde keşfediş ve Türkiye'ye geri getirilişinin öyküsüne yer veriyoruz.

- Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay, eserin Türkiye'ye getirilmesinde sizin çok önemli bir payınız olduğunu söylemişti. Siz eserin Türkiye'ye getirilmesine nasıl dahil oldunuz?

- 1990 Eylül ayında New York'ta görevliydim. O tarihte birkaç kez New York Metropolitan Sanat Müzesi'ne gidip geliyordum. Bir gün müzede, Leon Levy-Shelby White koleksiyonuna ait bir serginin açıldığını duydum. Koleksiyonda Türkiye'den bir eser var mı diye de merak ediyordum. Gözüm 'Yorgun Herkül'e' ilişti. Bir taş kaide ve temel tahtanın üzerine oturtulmuştu; üzeri cam vitrinle çerçevelenmişti. Heykeli görünce şaşırdım, karar veremedim.

Çünkü heykelin üzerinde nereden geldiği yazılı değildi. Sadece "Yorgun Herkül" yazıyordu. Heykelin etrafında dolaşmaya başladım. Müzenin bekçisi benden huylanmış, o da benim etrafımda dönmeye başlamış. Sanki heykel Güneş, ben Dünya, bekçi de Ay... Yörünge girmiş gibi... Sonra bir şey yokmuşçasına çıktım

rafları ilettim. On dakika sonra Kayhan Bey beni aradı. "Ağabey, nasıl bilmezsin, bu eser hani bizim müzenin kapısının orada duran Yorgun Herkül heykeli var ya, ona bire bir uyuyor" dedi.

O böyle söyleyince, "Bir dakika, ayrılma" dedim ve benim müzelerden çektiğim fotoğraf arşivime baktım. Her iki fotoğrafı birleştirdim, ışığa tuttum, uyuyordu. Daha sonra ben bu işin peşini bırakmadım; bir iki ay daha uğraştım. Cumhuriyet gazetesinde de yayımladım ilk kez; ardından Amerika'daki bir dergide...

O dergiyi okuyan New York Times muhabiri, Boston Müzesi müdürüyle bir söyleşi yapıyor. Söyleşide de benim gazetede kullandığım ve sonradan birleştirdiğim fotoğrafa yer veriyor. Bu olayı soruyor müze müdürüne. Müdür de "Bu heykelin birçok kopyası var dünyada. Her yerden olabilir. Üstelik bir heykelde iki tane göbek olmaz" diyor. Yalan söylüyor. Benim birleştirdiğim fotoğraftaki heykelin alt kısmındaki kırığı, göbek olarak anlatıyor muhabire ve onu ikna etmeye çalışıyor. Öyle bir kanıt öne sürmek is-

pos'un bu heykelinden dünyada 50, 52 tane var ve düştükleri zaman genelde bu şekilde kırılırlar. Yani illa ki bu parça, Antalya'dakinin bir kopyası olmayabilir" yanıtını verdi. Boston Müze Müdürü uzman, Jale Hanım da... İki de aynı şeyi söyleyince ilkin, büyük bir düş kırıklığı yaşadım. Dünyaya rezil olacağım diye düşündüm. Sonra Türkiye'ye geldim, elimdeki fotoğrafları Jale Hanım'a gösterdim.

Jale Hanım fotoğrafları görünce, "İki kere iki dört, kesinlikle Antalya'daki Yorgun Herkül'e ait bu parça" dedi. Dönemin Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürü Prof. Dr. Engin Özgen'e, "Beni Amerika'ya gönder, ben bu parçanın Antalya'daki Yorgun Herkül'e ait olduğunu kanıtlayayım" deyince Jale Hanım, dönemin Kültür Bakanı Fikri Sağlar tarafından Amerika'ya gönderildi. Önce, heykelin Amerika'daki üst bölümünde silindir şeklinde kaide olduğu için kopyalar uyum sağlamadı. Uzmanları aradım, bana, "Biz mahkeme koşullarına karışamayız, ama yazılmamak kaydıyla söyleyebiliriz ki, bu parça yüzde 100 uyuyor, ancak alttaki kaidenin çıkması gerek" dediler.

'Amerika'yla iletişim kopmuştu'

- Peki, parçanın Türkiye'den kaçırıldığı nasıl kanıt-

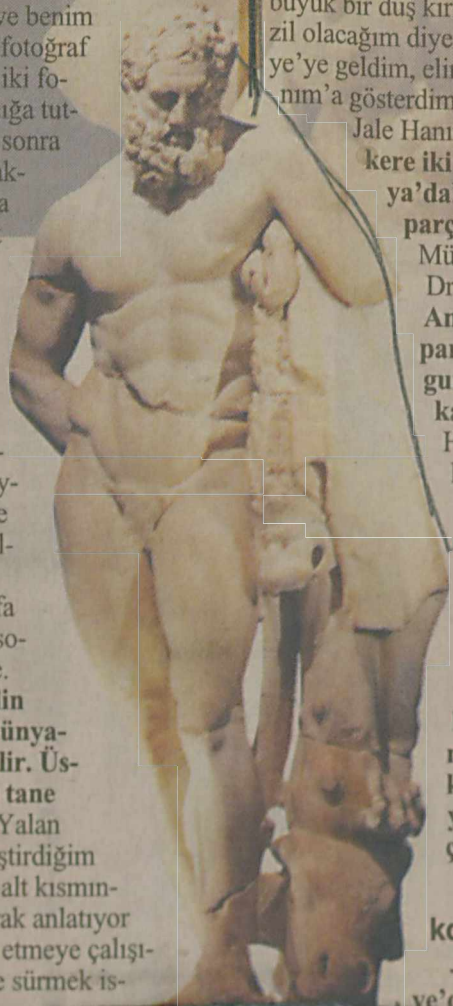
rica etti, ben de bu istek üzerine Amerika'daki Türk hükümetinin avukatlarıyla konuştum, heykeldeki taş kaidenin çıkarılmasını istedim. Yeni keşif süreci de böylece başladı.

Sonradan Jale Hanım'dan öğrendim ki, yeni keşif sırasında bizim avukatlar ve yetkililer, yine bir düş kırıklığı yaşamamak için heykelin birleşimi sırasında arkalarını dönmüşler. O sırada da Jale Hanım bir sevinç çığlığı atmış. Birebir uymuş... Sonra da zaten Türkiye heykeli geri istedi Leon Levy-Shelby White'tan. Fakat, Leon Levy-Shelby White heykelin iadesi için bir şart koşmuş. Karşılığında yeni bir eser verilmesini istemiş, Türk hükümeti de karşı çıktı tabii bu duruma.

Sonra da bu işin peşi bırakıldı. Bakanlar, genel müdürler değişti. Dosya rafa kalktı. Ben zaman zaman yazılarımda bu konuyu dile getirdim. "Ne oldu bu işin sonu" diye sordum. Bakanlıktan tarafıma gelen iletilerde, "Amerika ile görüşmeler sürüyor" denildi hep, ancak bu yazışmaların sürmesine imkân yoktu, biliyordum. Çünkü Amerika'daki avukatlarla iletişim kopmuştu.

Kabul ediliyor
- Genel Müdür Murat Süs-

► "Bir gün Metropolitan'ı gezerken gözüm 'Yorgun Herkül'e' ilişti. Şaşırdım, karar veremedim. Etrafında dolaşmaya başladım. Müze bekçisi benden huylandı, o da benim etrafımda dönmeye başladı. Sanki heykel Güneş, ben Dünya, bekçi de Ay. Yörüngeye girmiş gibi. Sonra bir şey

huylanmış, o da benim etrafımda dönme-
ye başlamış. Sanki heykel Güneş, ben
Dünya, bekçi de Ay... Yörüngeye girmiş
gibi... Sonra bir şey yokmuşçasına çıktım
müzeden... Çıkarırken de serginin katalo-
ğunu aldım, 'Yorgun Herkül' sayfasının
fotokopisini çekirdim.

Müdür yalan söylüyor

Türkiye'de yaklaşık 95 müze var. Hiç-
birine değil, doğrudan dönemim Antalya
Müze Müdürü Kayhan Dörtlük'e fotoğ-

fotoğraflaki, heykelin alt kısmın-
daki kırığı, göbek olarak anlatıyor
muhabire ve onu ikna etmeye çalışı-
yor. Öyle bir kanıt öne sürmek is-
tiyor.

'Korkunç günler yaşadım'

Bu yazıyı görünce, Prof. Dr. Jale
İnan'ı aradım. "Haberleri okudunuz
mu, ne düşünüyorsunuz" dedim; "Öz-
gen Bey, ilginç bir nokta var. Lysip-

'Amerika'yla iletişim kopmuştu'

- Peki, parçanın Türkiye'ye dön-
dü ve parçanın alt bölümünün al-
tıdan bir kopyasını çıkardı. Ancak, bakanlık
bu sefer Amerika'ya göndermek istemedi. Fa-
kat Jale Hanım ısrar etti ve kendi çabalarıyla
Amerika'ya gitti. Gitmeden önce de benden

çıldan bir kopyasını çıkardı. Ancak, bakanlık
bu sefer Amerika'ya göndermek istemedi. Fa-
kat Jale Hanım ısrar etti ve kendi çabalarıyla
Amerika'ya gitti. Gitmeden önce de benden

Çünkü Amerika'daki avukat-
larla iletişim kopmuştu.

Kabul ediliyor

- Genel Müdür Murat Süs-
lü'nün Türkiye'den yurtdışı-
na kaçırılan eserlerle ilgili bir
anlaşması var değil mi? İlişki-
ler o nedenle yeniden başladı...
- Evet, Boston Müzesi, Türki-
ye'den birtakım sergiler istiyor-
du. Ancak bu sergilerin gerçek
leşmesi için bakanlığın şart

koştuğu bir konu var. Bakanlı-
ğın koşulu şu: Türkiye'nin iste-
diği eserleri geri vermeyen mü-
zeler sergi gönderilmez. Bu ne-
denle bakanlık Boston Müzesi
yetkililerine dedi ki, "Sizde geçi-
ci olarak sergi açabiliriz, ancak
bu eseri bize geri veririz."

Bu arada da Shelby White'in
kocası Leon Levy ölmüştü, White
da iyice yaşlanmıştı ve elindeki
kolleksiyonları müzelerle bağış ola-
rak dağıtmaya başlamıştı. Boston
Müzesi de, sergi için White'ı ikna
etti. Eserin Türkiye'ye getirilme-
si kabul edildi ve Boston'da Mu-
rat Süslü'ye teslim edildi.

'Başbakan'ınki tamamen rastlantı'

- Eser neden Başbakan Er-
doğan'ın uçağı ile getirildi?

- Burada ilginç olan bir nok-
ta var. Şöyle ki, bu ve bunun
gibi eserlerin sigortalı bir şe-
kilde Türkiye'ye getirilmesin-
de, THY ile bir anlaşma ya-
pıldı. Murat Süslü'nün güzel
bir adımı bu. Boğazköy
Sfenksi'nde de öyle oldu ki
ilk uygulamadır. THY ile
bakanlık arasındaki anlaş-
maya göre THY, yurtdışın-
dan eserleri ücretsiz ve si-
gortalı olarak taşıyacak.
Ancak THY'nin Boston
uçuşu yok. Bu nedenle
eserin New York'a getiril-
mesi gerekli. Bana söyle-
nene göre eser Bos-
ton'dan New York'a,
Murat Bey'e tahsis edi-
len diplomatik bir araba-
nın bagajında getirilmiş. Bu bir tehli-
ke... Bir trafik kazası olsa ne olacaktı?
Eserin Başbakan'ın uçağıyla getirilmesi
ise tamamen bir tesadüf. Çünkü eser
Murat Süslü'nün girişimiyle zaten Tür-
kiye'ye getirilecekti. Süslü, bu durumu
Türk diplomatlarına ve Bakan'a aktar-
dı. Bakan da Başbakan'a aktarmış. Bu
olay, Başbakan'a mal ediliyor, ama ha-
yır, bu tamamen rastlantı...

bekçi de Ay.

Yörüngeye
girmiş gibi.
Sonra bir şey
yokmuşçasına
çıktım
müzeden.
Çıkarırken
serginin
katalogunu
aldım, 'Yorgun
Herkül'
sayfasının
fotokopisini
çekirdim."

► "Dönemin
Antalya Müze
Müdürü
Kayhan
Dörtlük'e
fotoğrafları
ilettim. Kayhan
Bey, 'Bu eser
bizim müzenin
kapısının orada
duran Yorgun
Herkül
heykeline
birebir uyuyor'
dedi. Benim
fotoğraf
arşivime
baktım. Her iki
fotoğrafi
birleştirdim,
ışığa tuttum,
uyuyordu.
Daha sonra bu
işin peşini
bırakmadım..."

SELDİ GÜNEYSU

ANKARA - Türkiye'den kaçırılan tarihi eserlerin ülkeye geri getirilmesi için yıllardır mücadele veren Özgen Acar, söyleşimizin dünkü bölümünde, "Yorgun Herkül" heykelinin üstünün Amerika ya kaçırılışının öyküsünü anlatmıştı. Söyleşimizin bugünkü bölümünde, Acar'ın heykelin üst bölümünü New York'taki Metropolitan Sanat Müzesi'nde keşfedişi ve Türkiye'ye geri getirilişinin öyküsüne yer veriyoruz.

Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay, eserin Türkiye'ye getirilmesinde sizin çok önemli bir payınız olduğunu söylemişti. Siz eserin Türkiye'ye getirilmesine nasıl dahil oldunuz?

- 1990 Eylül ayında New York'ta görevliydim. O tarihte birkaç kez New York Metropolitan Sanat Müzesi'ne gidip geliyordum. Bir gün müzede, Leon Levy-Shelby White koleksiyonuna ait bir serginin açıldığını duydum. Koleksiyonda Türkiye'den bir eser var mı diye de merak ediyordum. Gözüm 'Yorgun Herkül'e' ilişti. Bir taş kaide ve temel tahtanın üzerine oturtulmuştu; üzeri cam vitrinle çerçevelenmişti. Heykeli görünce şaşırdım, karar veremedim.

Çünkü heykelin üzerinde nereden geldiği yazılı değildi. Sadece "Yorgun Herkül" yazıyordu. Heykelin etrafında dolaşmaya başladım. Müzenin bekçisi benden huylanmış, o da benim etrafımda dönmeye başlamış. Sanki heykel Güneş, ben Dünya, bekçi de Ay... Yörüngeye girmiş gibi... Sonra bir şey yokmuşçasına çıktım müzeden... Çıkarırken de serginin kataloğunu aldım, 'Yorgun Herkül' sayfasının fotokopisini çektirdim.

Müdür yalan söylüyor

Türkiye'de yaklaşık 95 müze var. Hiçbirine değil, doğrudan dönemin Antalya Müze Müdürü Kayhan Dörtlük'e fotoğ-

rafları ilettim. On dakika sonra Kayhan Bey beni aradı. "Ağabey, nasıl bilmezsin, bu eser hani bizim müzenin kapısının orada duran Yorgun Herkül heykeli var ya, ona bire bir uyuyor" dedi. O böyle söyleyince, "Bir dakika, ayrılma" dedim ve benim müzelerden çektiğim fotoğraf arşivime baktım. Her iki fotoğrafı birleştirdim, ışığa tuttum, uyuyordu. Daha sonra ben bu işin peşini bırakmadım; bir iki ay daha uğraştım. Cumhuriyet gazetesinde de yayımladım ilk kez; ardından Amerika'daki bir dergide...

O dergiyi okuyan New York Times muhabiri, Boston Müzesi müdürüyle bir söyleşi yapıyor. Söyleşide de benim gazetede kullandığım ve sonradan birleştirdiğim fotoğrafa yer veriyor. Bu olayı sunuyor müze müdürüne. Müdür de "Bu heykelin birçok kopyası var dünyada. Her yerden olabilir. Üstelik bir heykelde iki tane göbek olmaz" diyor. Yalan söylüyor. Benim birleştirdiğim fotoğraftaki, heykelin alt kısmındaki kırığı, göbek olarak anlatıyor muhabire ve onu ikna etmeye çalışıyor. Öyle bir kanıt öne sürmek istiyor.

'Korkunç günler yaşadım'

Bu yazıyı görünce, Prof. Dr. Jale İnan'ı aradım. "Haberleri okudunuz mu, ne düşünüyorsunuz" dedim; "Özgen Bey, ilginç bir nokta var. Lysip-

pos'un bu heykelinden dünyada 50, 52 tane var ve düştükleri zaman genelde bu şekilde kırılırlar. Yani illa ki bu parça, Antalya'dakinin bir kopyası olmayabilir" yanıtını verdi. Boston Müze Müdürü uzman, Jale Hanım da... İkisi de aynı şeyi söyleyince ilkin, büyük bir düş kırıklığı yaşadım. Dünyaya rezil olacağım diye düşündüm. Sonra Türkiye'ye geldim, elimdeki fotoğrafları Jale Hanım'a gösterdim.

Jale Hanım fotoğrafları görünce, "İki kere iki dört, kesinlikle Antalya'daki Yorgun Herkül'e ait bu parça" dedi. Dönemin Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürü Prof. Dr. Engin Özgen'e, "Beni Amerika'ya gönder, ben bu parçanın Antalya'daki Yorgun Herkül'e ait olduğunu kanıtlayayım" deyince Jale Hanım, dönemin Kültür Bakanı Fikri Sağlar tarafından Amerika'ya gönderildi. Önce, heykelin Amerika'daki üst bölümünde silindir şeklinde kaide olduğu için kopyalar uyum sağlamadı. Uzmanları aradım, bana, "Biz mahkeme koşullarına karışamayız, ama yazılmamak kaydıyla söyleyebiliriz ki, bu parça yüzde 100 uyuyor, ancak alttaki kaidenin çıkması gerek" dediler.

'Amerika'yla iletişim kopmuştu'

- Peki, parçanın Türkiye'den kaçırıldığı nasıl kanıtlandı?

- Jale Hanım, Türkiye'ye dönüp ve parçanın alt bölümünün alçıdan bir kopyasını çıkardı. Ancak, bakanlık bu sefer Amerika'ya göndermek istemedi. Fakat Jale Hanım ısrar etti ve kendi çabalarıyla Amerika'ya gitti. Gitmeden önce de benden

rica etti, ben de bu istek üzerine Amerika'daki Türk hükümetinin avukatlarıyla konuştum, heykeldeki taş kaidenin çıkarılmasını istedim. Yeni keşif süreci de böylece başladı.

Sonradan Jale Hanım'dan öğrendim ki, yeni keşif sırasında bizim avukatlar ve yetkililer, yine bir düş kırıklığı yaşamamak için heykelin birleşimi sırasında arkalarını dönmüşler. O sırada da Jale Hanım bir sevinç çığlığı atmış. Birebir uymuş... Sonra da zaten Türkiye heykeli geri istedi Leon Levy-Shelby White'tan. Fakat, Leon Levy-Shelby White heykelin iadesi için bir şart koşmuş. Karşılığında yeni bir eser verilmesini istemiş, Türk hükümeti de karşı çıktı tabii bu duruma.

Sonra da bu işin peşi bırakıldı. Bakanlar, genel müdürler değişti. Dosya rafa kalktı. Ben zaman zaman yazılarımda bu konuyu dile getirdim. "Ne oldu bu işin sonu" diye sordum. Bakanlıktan tarafıma gelen iletilerde, "Amerika ile görüşmeler sürüyor" denildi hep, ancak bu yazışmaların sürmesine imkân yoktu, biliyordum. Çünkü Amerika'daki avukatlarla iletişim kopmuştu.

Kabul ediliyor

- Genel Müdür Murat Süslü'nün Türkiye'den yurtdışına kaçırılan eserlerle ilgili bir anlaşması var değil mi? İlişkiler o nedenle yeniden başladı...

- Evet, Boston Müzesi, Türkiye'den birtakım sergiler istiyordu. Ancak bu sergilerin gerçek

► "Bir gün Metropolitan'ı gezerken gözüm 'Yorgun Herkül'e' ilişti. Şaşırdım, karar veremedim. Etrafında dolaşmaya başladım. Müze bekçisi benden huylanmış, o da benim etrafımda dönmeye başladı. Sanki heykel Güneş, ben Dünya, bekçi de Ay. Yörüngeye girmiş gibi. Sonra bir şey yokmuşçasına çıktım müzeden. Çıkarırken serginin..."

leşmesi için bakanlığın şart koştuğu bir konu var. Bakanlığın koşulu şu: Türkiye'nin istediği eserleri geri vermeyen müzelere sergi gönderilmez. Bu nedenle bakanlık Boston Müzesi yetkililerine dedi ki, "Sizde geçici olarak sergi açabiliriz, ancak bu eseri bize geri verin."

Bu arada da Shelby White'ın kocası Leon Levy ölmüştü. White da iyice yaşlanmıştı ve elindeki koleksiyonları müzelere bağış olarak dağıtmaya başlamıştı. Boston Müzesi de, sergi için White'ı ikna etti. Eserin Türkiye'ye getirilmesi kabul edildi ve Boston'da Murat Süslü'ye teslim edildi.

'Başbakan'ınki tamamen rastlantı'

- Eser neden Başbakan Erdoğan'ın uçağı ile getirildi?

- Burada ilginç olan bir nokta var. Şöyle ki, bu ve bunun gibi eserlerin sigortalı bir şekilde Türkiye'ye getirilmesinde, THY ile bir anlaşma yapıldı. Murat Süslü'nün güzel bir adımı bu. Boğazköy Sfenksi'nde de öyle oldu ki ilk uygulamadır. THY ile bakanlık arasındaki anlaşmaya göre THY, yurtdışından eserleri ücretsiz ve sigortalı olarak taşıyacak. Ancak THY'nin Boston uçuşu yok. Bu nedenle eserin New York'a getirilmesi gerekli. Bana söylenene göre eser Boston'dan New York'a, Murat Bey'e tahsis edilen diplomatik bir arabanın bagajında getirilmiş. Bu bir tehlike... Bir trafik kazası olsa ne olacaktı? Eserin Başbakan'ın uçağıyla getirilmesi ise tamamen bir tesadüf. Çünkü eser Murat Süslü'nün girişimiyle zaten Türkiye'ye getirilecekti. Süslü, bu durumu Türk diplomatlarına ve Bakan'a aktardı. Bakan da Başbakan'a aktarmış. Bu olay, Başbakan'a mal ediliyor, ama hayır, bu tamamen rastlantı...

BİTTİ

Kurduğum
aldım, 'Yorgun
Herkül'
sayfasının
fotokopisini
çektirdim."

► "Dönemin
Antalya Müze
Müdürü
Kayhan
Dörtlük'e
fotoğrafları
ilettim. Kayhan
Bey, 'Bu eser
bizim müzenin
kapısının orada
duran Yorgun
Herkül
heykeline
birebir uyuyor'
dedi. Benim
fotoğraf
arşivime
baktım. Her iki
fotoğrafı
birleştirdim,
ışığa tuttum,
uyuyordu.
Daha sonra bu
işin peşini
bırakmadım..."

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Jale İnan Arşivi

JALARC0301106